

• TREFORT-KERT EMLÉKMŰ PÁLYÁZAT • 2014 •

„A TÁRSADALMAK AZÁLTAL FORMÁLJÁK ÖNELKÉPZELÉSÜKET,
S TESZIK NEMZEDÉKEKEN ÁT FOLYTONOSSÁ IDENTITÁSUKAT,
HOGY KIALAKÍTJÁK AZ EMLÉKEZÉS KULTÚRÁJÁT.”

(JAN ASSMANN: A KULTURÁLIS EMLÉKEZET. ATLANTISZ
BP.1999.8.)

Pályaművünket azokhoz az emlékművekhez, köztéri beavatkozásokhoz érezzük közelállónak, amelyek nélkülöznek mindenfajta narrativitást és heroizmust, amelyek többféle olvasatot is megengednek és amelyek szinte észrevétlenek.

Ilyennek tartjuk a Gunter Demnig által alkotott „botlatókövek” koncepcióját, amelynek 10x10 centiméteres rézlapjait az áldozatok egykori lakhelye előtt helyeztek illetve helyeznek el folyamatosan a köztéri burkolatba süllyesztve.

Ilyen Jochen Gerz „Láthatatlan emlékmű tere” is. Gerz munkatársaival összegyűjtötte azon német településeknek a nevét, ahol a második világháború előtt zsidó temető létezett, majd a saarbrückeni kastélyhoz vezető út kockakövei közül egyet-egyet éjszakánként felszedve, titokban, a kövekre rávésték egy-egy helység nevét, és írással lefelé visszahelyezték azokat. A 2146 temető nevének elhelyezése után kapta a tér elnevezését.

Jochen Gerz és Esther Shalev-Gerz által közösen tervezett harburg-i emlékműve (1986) 12 m magas acéllemezzel bevont pilon, amelyet vékony ólomréteg fedett és egyetlen szöveggel egészült ki, mely a járókelőket a háború, az erőszak és a rasszista fanatizmus elleni tiltakozásra szólította fel. A felszólításnak egy erre a célra az oszlop mellé helyezett acélvesszővel lehetett eleget tenni, az oszlopba karcolt feliratokkal. Amikor elérhető magasságban a felület megtelt írásokkal, a pilont egy betongödörbe lejjebb eresztették, így az idő múlásával az emlékmű a földfelszín alá került, ma csupán egy kör alakú jel a burkolatban.

Végül egy köztérépítészeti projekt, egyes fővárosi helyek szinte észrevehetetlen mikrobeavatkozásaira épített. Szakács István, Szentirmai Tamás és Vági János 2011-es munkája jól ismert helyszíneken apró beavatkozásokat hajtott végre, amelyeket GPS-koordináták vagy térkép segítségével lehetett megkeresni, a nem szándékos kereső számára e beavatkozások szinte nem is léteztek.

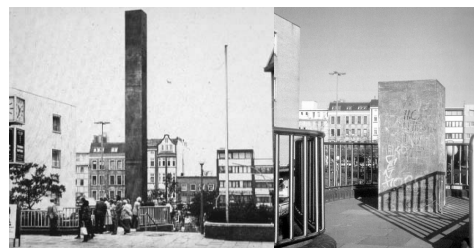
ELŐKÉPEK

1.

2.

3.

4.

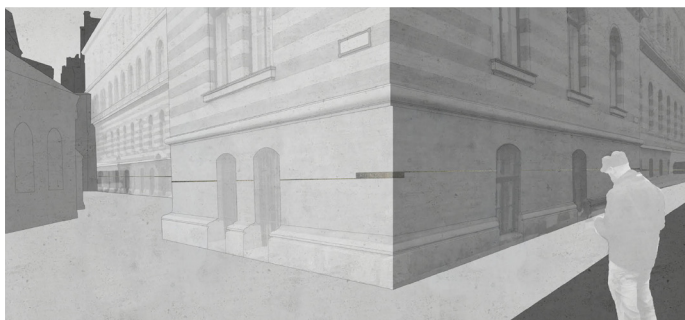

5.

BÁRMELY KÖZÖSSÉG MÚLT IRÁNTI FELELŐSSÉGE NEM RUHÁZHATÓ, NEM HELYEZHETŐ ÁT EMLÉKMŰVEKRE. AZ EMLÉKEZÉS 70 ÉVVEL EZELOTTI, AZ EGYETEM SAJÁT TÖRTÉNETÉNEK IS RÉSZÉVÉ VÁLÓ TRAGÉDIÁRA IDŐBEN OLYAN TÁVOLI, EGYMÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ ÉS EGYMÁSTÓL FÜGGETLEN ESEMÉNYEKRE VALÓ UTALÁST KELL JELENTSEN, AMELYNEK ELOSEGÍTÉSE AZ EGYETEM MAI POLGÁRAI SZÁMÁRA NEM TÖRTÉNHEK KÖZPONTOSÍTOTT ÉS EGYÉRTELMŰ ÜZENETTEL, NARRATÍVÁVAL. DIFFERENCIÁLT ÉS MEGENGEDŐ EMLÉKMŰRE VAN SZÜKSÉG.

DR. ROTH PAL MUNKASZOLGÁLATOS KÖSZÉGE

6.

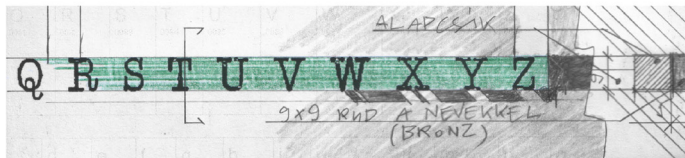

7.

7. az emlékmű epicentrumának megjelenítése
látványterv

8. kézi skicc a csík kialakításáról, technikai megoldásáról

9. a felirat grafikai megjelenítése

8.

·SZERB ANTAL MUNKASZOLGÁLATOS BALF·

9.

ALAPVETÉSEK

1. Bármely közösség múlt iránti felelőssége nem ruházható, nem helyezhető át emlékművekre. Az emlékezés 70 évvel ezelőtti, az egyetem saját történetének is részévé váló tragédiájára, időben olyan távoli, egymással összefüggő és egymástól független eseményekre való utalást kell jelentsen, amelynek elősegítése az egyetem mai polgárai számára nem történhet központosított és egyértelmű üzenettel, narratívával. Differenciált és megengedő emlékműre van szükség.

2. Az egyetem udvara olyan helyszín, amely ma elsősorban az áthaladásra, a közlekedésre szolgáló felület, semmiképp sem nyugodt meditációs hely. Olyan emlékműre van szükség, amely egyszerre válik e környezet észrevétlen részévé, és drámai erejű jelévé – függően a befogadó hozzáállásától, nyitottságától.

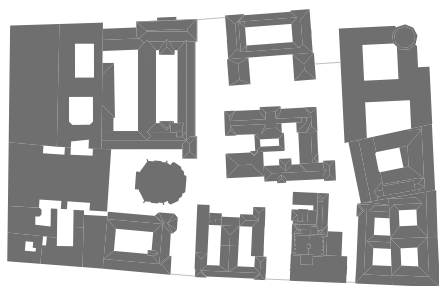
3. E fenti két szempontot a lépték fogalmának szélső értékeiben véltük megtalálni. Jelünk egyszerre hatalmas (csaknem 280 m hosszú), és szinte lehetetlenül kicsiny (alig 1 cm magas). Kifejezi az egyetem történetének e korszakhoz kötődő unikális és drámai veszteségét, de nem helyezi azt nap mint nap a mai egyetemi polgárok elé. Lehetővé teszi a távolmaradást (ekkor alig észrevehető csík marad a falakon), de a közelhajlást, a megértést, az emlékezést is (ekkor a kiolvasható nevek konkrétsága, kérlelhetetlen adat-jellege minden jelnél, további kifejezésnél közvetlenebb kapcsolatot teremthet az áldozatok emlékével).

4. Emlékművünket nem a térszínen, az udvaron javasoltuk elhelyezni. Ennek – az udvar jelenlegi, méltatlan állapotán túlmenően – szimbolikus jelentőséget is tulajdonítottunk: az épületek falával való egybeépülés, szervesülés, kifejezheti az együvé tartozást, deklarálhatja, hogy az egyetem azonos saját történetével.

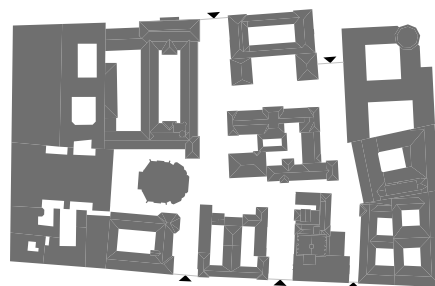
5. A lényeg a folyamat. Nem elsősorban ünnepélyes keretek között felavatható, évente egyszer koszorúzható em-

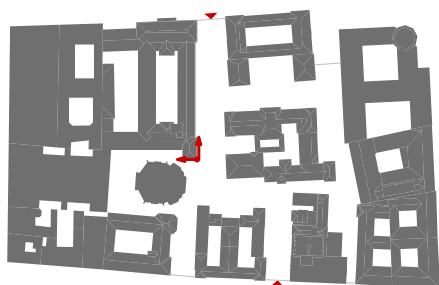
lékművet javasolunk (noha koncepciónk erre is lehetőséget ad). Sokkal inkább olyan folyamatában épült, kiegészült, észlelhető és rálelhető, amelynek folyamatszerűsége az emlékezetpolitika alakításának is az egyik leglényegesebb és legerősebb eleme lehet.

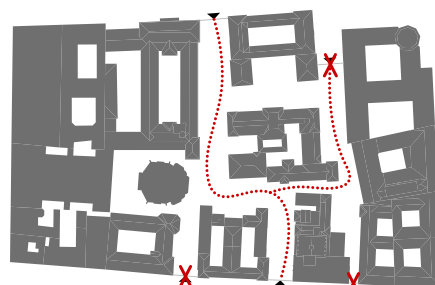
1. Helyszínrajz

2. Bejáratok

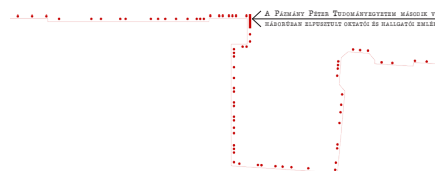
3. Epicentrum és bejárati pontok

4. Használatban lévő be-
járatok és útvonalak

5. Emlékmű elhelyezése

6. Emlékmű és epicentruma

ÁBRÁK

KONCEPCIÓ

A Trefort-kert emlékmű aktualitását a vészorszak 70. évfordulója adja, így alapvetően az egyetem ügye, mégis az emlékezetpolitika alakításának tágabb kontextusában is szerepe lehet. Míg Európa legtöbb országában, így Németországban is megtörtént a 20. századi múlt társadalmi emlékezetként történő feldolgozása, hazánkban ez várat magára. Mi sem mutatja ezt jobban, mint a közösségi emlékhelyek hiánya, egyoldalúsága, vagy átpolitizáltsága.

A 70 évvel ezelőtti áldozatokkal kapcsolatban legtöbünknek már csak a tankönyvek, megkopott fekete-fehér képek vagy levéltári adatok próbálják tárgyilagosan és tényszerűen közvetíteni, hogy mi történt, mi történhetett.

A kiírás személyes emlékezést indítványoz: ez az igény számunkra is meghatározza a köztéri műalkotást, mely nem lehet befejezett, hiszen az áldozatok névsora sem lehet soha befejezett. A csíkra felkerülő új és új nevekre történő emlékezés „akaratlan emlékezést” válthat ki, ezáltal észrevétlenül, természetesen és nem deklaratív módon pótolva a hiányzó emlékezési aktusokat.

Az ebből fakadó folyamatosság és változás emlékművünk tervezett sajátossága. Korlátozódhat az évenkénti megemlékezések alkalmaira, de a nevek összegyűjtésére is. A múlt előtti tisztelgés akkor válhat jelentőségtelivé, ha az a közösség számára nem pusztán egy mesterséges, üres rítust jelent.

A helyszín kaotikus alapadottságai, abban erősítettek minket, hogy a Trefort-kertbe már nem hiányzik egy új, térkompozícióját tekintve hangsúlyos elem. Miközben

SZERB ANTAL M

kívánatos az udvar-szövet revitalizációja, egységes átfogalmazása, koncepciónk kialakításánál fontos szempont volt a realitás: a tervezett emlékmű a helyszín jelenlegi állapotának lesz a része.

Az emlékezést finom, szinte észrevehetetlen hely-specifikus beavatkozással kívántuk megfogalmazni. Az emlékezésre való érdeklődést, nem direkt, és jól látható elemmel, hanem az érdektelen szem előtt láthatatlanul maradó jellel, jelrendszerrel szeretnénk felkelteni. Nem konkrét helyet, hanem inkább lineáris folyamatot, az egész kerten végig vonuló totális jelet szerettünk volna elhelyezni, amelynek elemei viszont tárgyilagos, leíró jellegű tartalommal bírnak.

A Múzeum körúti bejárat jobb oldalán álló téglaburkolatos épületről, a Gólyavárat körülölelő, szintén téglaburkolatos épületeken, kerítésekén keresztül a Puskin utcáig egy, a téglák közötti fűgába helyezett lineáris vonalat határoztunk meg, erre kerülnének fel a jelenleg már felkutatott áldozatok adatai. Ez a vonal a hosszából, telepítéséből, szerkezetéből és formájából adódóan később is kiegészíthető. Nem tesz különbséget az áldozatok között, nem egy helyre csoportosítja őket, hanem térben és – a végigjárásnak köszönhetően – időben is érzékelteti azt, hogy ez nem egy gyűjtőhely, lista vagy felsorolás, hanem inkább egyéni és közösségi tragédiákra való folyamatszerű emlékezésnek biztosít helyet. A lineáris vonalhoz egy „epicentrum” tartozik, a Főépület keleti saroktömbjénél a vonal kiegészül az emlékezést magyarázó tartalmakkal. Ez a pont alkalmas a közösségi események befogadására, már csak a Gólyavárral való kapcsolata révén is. Véleményünk szerint jelen szituációban nincs szükség kezdeti,

UNKASZOLGÁLATOS BALF.

MŰSZAKI
MEGVALÓSÍTHATÓSÁG

illetve végpont erős meghatározására, éppen ezért az értelmezést segítő pontból, két irányba indul az emlékezés vonala. Az emlékmű értelmezése (közelmenés és lehajlás az olvasáshoz) egy-egy név megkeresése a szemlélő interaktivitását feltételezi.

A monumentális lépték és a rejtőzködő méret egyszerre volt szempontunk, ezért beavatkozásunk nagyságát a meglévő fugák 8-9 mm-es mérete adja. A járófelület síkjától cca. 150 cm magasságban lévő vízszintes fugát tisztítanánk és mélyítenénk ki úgy, hogy a pálcák, hátsó csapokkal, valamint ragasztással behelyezhetőek legyenek.

Az épületek a földszinten, az egyes csík-szakaszok elhelyezési magasságában (is) nyílászárókkal tagoltak. A kialakításra kerülő hangsúlyos „emlékezet vonala”, nyílászárótól nyílászáróig tart, 1-1 öntvény részből készül. Újabb, és újabb információk rávezetése esetén, csak egy-egy ilyen szakaszt kell újra legyártani az új adatok elhelyezéséhez, ezáltal is biztosítható a folyamat, amely a kutatómunka eredményeit teszi láthatóvá.

A csík homloksíkja, a jelenlegi téglaburkolat síkjától 1-2 mm-rel visszahúzva került meghatározásra. Ennek egyik oka, hogy a ne „tömésként” legyen érzékelhető, hanem bizonyos távolságról, szinte észrevehetetlenül hordozza magán a tartalmat, továbbá a téglák által megadott sík egyenetlenségeit sem hozza ki a behelyezett elem. (8. kép)

Tervünk a rendelkezésre álló pénzügyi keretből megvalósítható.

· DR. ROTH PAL MUNKASZOLGA

A finoman megmunkált, részletességgel kidolgozott betűk megalkotására a klasszikus bronzöntési technikák közül a viaszvesztéses módszer a legalkalmasabb. Lehetséges ezt a tervet a viaszvesztéses módszerrel kivitelezni, azonban annak aprólékossága, az öntés és megmunkálás hosszadalmassága miatt javasoljuk, hogy az erre a célra kiválasztott betűtípust adó ún. „beütő”-vel munkáljuk meg az egyes betűket; ez szép, igényes felületet biztosítana.

Ennek technikai kivitelezése a következő: a méretre előkészített anyagba hidegen alakítva, betűről betűre beütjük, azaz beírjuk a szöveget. A mű használhatóságát tekintve elvárható funkció, hogy tartósan, a téglák között, a fugákba beillesztve maradjon. Mindennemű mechanikai sérülésnek és rongálásnak ellent kell, hogy álljon. Ehhez a fugába fúrt lyukak, és a lyukakba ragasztott – szintén bronz csapok – biztosítják (kb. 20-25 cm távolságra), hogy a mű hosszú távon a helyén maradhasson. Az időjárás viszontagságai közül leginkább a fagy jelenthet veszélyt, de ez a technika az eróciónak is ellenáll. A mű a fal síkjában helyezkedik el, így minden szempontból biztonságos, így a személyi sérülés elkerülhető.

SZOBRÁSZATI TECHNIKA ÉS KIVITELEZÉS

ALATOS KOSZEG.

készítették:

2014. március

Bujdosó Ildikó építész
Lukács Eszter építész
Szigeti Nóra építész
Fajcsák Dénes építész
Roth János építész
Szabó Levente építész

az ÉME Mesteriskola XXII. ciklusának
hallgatói és mesterei

valamint

Albert Farkas szobrászművész